

Joan Miró o el destí de l'art modern

Les claus de l'èxit

Fins al dia 8 d'agost, el Centre d'Art Santa Mònica de Barcelona acull l'exposició que tracta les relacions de Joan Miró amb Josep Dalmau i Sebastià Gasch, gràcies als quals l'artista català va fer les primeres passes dins l'art modern i va arribar a ser-ne el màxim exponent.

El Centre d'Art Santa Mònica de la Generalitat de Catalunya ha organitzat, en el marc del primer centenari del naixement de Joan Miró, la mostra que porta per títol "Miró, Dalmau, Gasch. L'aventura per l'art modern, 1918-1937" i en la qual es presenten els inicis del pintor com a figura internacional, la gènesi d'un artista que es formava ja dins mateix de Joan Miró. Uns inicis ben marcats per dos personatges —un galerista, Josep Dalmau, i un crític, Sebastià Gasch— sense els quals Miró difícilment hauria estat el que va ser.

AQUELLS ANYS DE DESCONCERT

Mentre Europa entrava en un conflicte bèl·lic de ressò mundial, Catalunya en quedava al marge o, com a màxim, acollia els artistes que demanaven asil. Mentre a Europa es donaven les condicions perquè sorgiren moviments d'avantguarda com ara el futurisme, el cubisme, el neoplasticisme, el surrealisme i tants altres "ismes", Catalunya vivia aleshores el neoclassicisme noucentista d'Eugeni d'Ors, pretesament modern, que s'anunciava com una res-

posta a un modernisme de dimensions internacionals, però anquilosat. Un noucentisme que es deia renovador i que s'identificava amb una classe: la burgesia.

I en aquest escenari no tenia cabuda l'avantguarda, que combregava amb la ciència moderna, d'Einstein a Freud, amb el seu caràcter metòdic i experimental; i que creia en la possibilitat de bastir un món di-

ferent, en què l'home es trobara més lliure, a través d'organitzacions i manifestos capaços d'agitar la col·lectivitat. Una avantguarda, en definitiva, que no s'hi acoblava i que es veia frenada pel corrent oficial dorsià.

Però les conseqüències de la Primera

Guerra Mundial, els nous corrents i una nova mentalitat en voga en els cercles artístics europeus i, en especial, parisencs. I així es donava a conèixer l'actualitat de l'avantguarda europea. No obstant, aquest fet no va ser l'únic detonant que va permetre la penetració en la societat catalana del moment de les noves tendències europees. Abans del conflicte mundial, Josep Dalmau ja hi obria una primera escletxa amb el muntatge a les seues galeries i per primera vegada a Barcelona, l'any 1912, d'una exposició d'art cubista en la qual van participar Metzinger, Gleizes, Marie Laurencin, Gris, Marcel Duchamp i Agero.

JOSEP DALMAU: MARXANT DE L'AVANTGUARDA

Ha estat qualificat d'"Apòstol de l'art modern", i Sebastià Gasch va escriure sobre ell que fou "el vertader introductor de la pintura moderna a Catalunya". I és veritat. Perquè Dalmau, tot i tenir clares intencions de dirigir els valors locals cap a una innovació, i d'exportar-los fins i tot a l'exterior de les seues fronteres; o presen-

tar a Barcelona els corrents forans més nous, va saber aprofitar el corrent d'internacionalisme que vivia Catalunya durant els anys de la Primera Guerra Mundial, amb l'arribada d'artistes estrangers. Va ser conscient que aquesta situació —el pas d'artistes estrangers per Barcelona—, irrepetible, sens dubte, seria molt positiva per a una avantguarda a Catalunya que, si no

Joan Miró, *La Rose*, 1916. Oli sobre tela.

Guerra Mundial no van ser del tot fatals per a la vida cultural de Catalunya. El conflicte va fer que es poblaren, allà cap als anys 16 i 17, els paisatges mediterranis de Cadaqués, Tossa de Mar, Sitges i, principalment, de Barcelona d'artistes estrangers de l'estil de Albert Gleizes, Marie Laurencin, Arthur Cravan o Francis Picabia. Unes figures que van importar, sense vo-

Dalmau recomana...

1906. Dalmau obre una galeria d'exposicions al carrer del Pi.

1908. Exposició de Mompou.

1909. Exposició de Nonell i Colom.

1911. Trasllada la Galeria al carrer de Portaferriassa. Exposició de Mela Mutermilch

1912. "Exposició d'art cubista". Hi participen: Gleizes, Laurencin, Gris, Metzinger, Duchamp i Agero (escultura). "Exposició d'art polonès". Hi participen, entre d'altres: Buszek, Boznanska, Gottlieb, Méla Mutermilch i Nadelman.

1913. Exposició de Torné Esquiús.

1915. Exposició de Celso Lagar. Exposició d'Otto Weber.

1916. Exposició de Van Dongen. Exposició d'Albert Gleizes. Exposició de Torné Esquiús.

1917. 25 de gener. Publicació del número 1 de la revista *391*. Exposició de Ricart. Exposició de Serge Charchoune.

1918. Primera exposició individual de Miró. Primera exposició del "Saló dels evolucionistes". Exposició de Torres Garcia (joguines d'art).

1919. Primera exposició de Nou Ambient.

1920. Segona exposició de Nou Ambient. Exposició de Rafael Barradas. Exposició d'"Art francès d'avantguarda". Hi participen, entre altres: Braque, Gris, Laurencin, Léger, Valtat, Metzinger, Ma-

Dalmau: l'inquiet marxant.

ARXIU

tisse, Picasso, Sunyer, Van Dongen, Gleizes, Miró, Laprade.

1921. Exposició de Miró a La Licorne de París. Organitzada per Dalmau i presentada per Maurice Raynal. Exposició d'estampes japoneses d'Utamaro i Hokusai.

1922. Exposició de Francis Picabia pre-

sentada per André Bréton. Exposició de diversos artistes: Mompou, Iglesias, Gleizes, Otto Weber, entre d'altres.

1923. 10 de desembre. S'inaugura la Galeria Dalmau al Passeig de Gràcia.

1925. Primera exposició individual de Salvador Dalí. Exposició de Colom. Exposició de Lola Anglada. Exposició de Nonell.

1926. Exposició de Barradas. Segona exposició de Salvador Dalí.

1928. Tercera exposició de Salvador Dalí.

1929. Exposició de projectes: Puig Giral, Churruga, Fàbregas, Armengou, Peccourt, Sert, Torres Clavé, entre altres. Exposició pòstuma de Barradas. "Exposició d'art abstracte". "Exposició d'art modern nacional i estranger". Secció estrangera: Hans Arp, Theo van Doesburg, Otto Weber, Mondrian, entre altres. Exposició col·lectiva neoplàstica: Mondrian, Van Doesburg, Torres Garcia, Jean Hellon.

1933. Trasllat a les Galeries Catalonia sota la direcció de Dalmau. Exposició de Salvador Dalí en la inauguració.

1934. Exposició de les pintures de les últimes pintures de Dalí destinades a l'exposició de Nova York.

1936. Exposició de l'Associació d'Artistes Independents.

1937. Mort de Josep Dalmau.

E. T.

inexistent, si més no sí que s'albirava ja com un corrent incipient que començava a donar fruits. Corrien els anys 16 i 17 quan Dalmau es presentava als novinguts com l'amfitrió, i els deixava les portes obertes de les seues galeries a fi de seguir la seua activitat com a artistes en l'exili. I més. De fet, Picabia començà la publicació de la revista *391*, de color marcadament dadaïsta, i edità els primers quatre números des de les galeries de Dalmau. Per tant, tot fa pensar que les galeries no van ser estrictament uns locals d'exposició, sinó més aviat una plataforma d'acollida, llançament i promoció de l'art modern.

I no és que el galerista es qualificara ell mateix com únicament afí a les avantguardes, no. De fet, per la seua casa van passar també artistes provinents del noucentisme. I és que la seua formació, com a pintor, restaurador i galerista troba els seus orígens en el marc dels valors modernistes: en el cosmopolitisme, en l'idealisme, en la

sensibilitat per la novetat. En el "lliure pas a l'art" i en "l'art per l'art", com definirà més tard el mateix Dalmau, en el *Manifest a la intel·lectualitat artística* de l'any 36.

D'altra banda, però, cal remarcar que més enllà del puntual modernisme català, Josep Dalmau viatjarà i farà diverses incursions a la França del 1900, fet que va provocar un trencament tant en la seua carrera artística com professional. Com a pintor, fracassa; els mòbils de l'art europeu són uns altres ben diferents als que l'inciten a crear. Com a professional, descobreix l'activitat d'antiquari i restaurador. I el 1906 obre, al número 10 del carrer del Pi, un establiment d'antiguitats orientat també a l'exportació.

Però gràcies, d'una banda, als viatges al país veí i, de l'altra, a la seua capacitat d'adequació constant al present, que és com es defineix l'essència modernista, Dalmau va ser conscient que s'havien d'importar les manifestacions de l'art que en aquell moment germinaven a Europa, essencial-

ment modernes, o revolucionàries més aviat, però que superaven de bon tros la bohèmia modernista o els prejudicis del neoclassicisme que caracteritzen el noucentisme. I amb aquesta intenció, l'any 1911, Dalmau canviava de local i obria, ara, les portes a la clientela al carrer de Portaferriassa, en un triple intent de conservar el comerç d'antiquari, de promoure alhora l'art modern català i de facilitar la importació dels nous corrents de l'avantguarda mundial. Durant aquesta primera etapa, l'activitat expositiva que va dur a terme el marxant per tal de presentar l'art estranger va dur-lo amb entusiasme a acollir des de Mela Mutermilch, el 1911, fins a una exposició de miniatures perses, el 1913, passant per la famosa exposició d'art cubista de l'any 12 o per la posterior mostra d'art polonès. A partir del 1915, i sensibilitzat per l'internacionalisme inherent als corrents d'avantguarda, Dalmau acull figures de l'estil de Van Dongen, Serge Charchoune o Albert Gleizes, que mili-

ten en les files d'aquestes noves vies d'expressió i que, per altra banda, no trobaran encara el ressò que es mereixen en la societat catalana.

L'última fase d'aquest procés d'importació d'art estranger pren un color divulgatiu, potenciat a més, per la voluntat d'expansió i l'onada d'optimisme que segueix a la Primera Guerra Mundial. Dalmau vol donar a conèixer allò que es va forjant a Europa i organitza aleshores les exposicions d'"Art francès d'avantguarda" (1920), la de Francis Picabia (1922), que va ser presentada pel mateix Andre Bréton, o una "Selecció d'obres d'artistes estrangers" (1926).

Però, criat en un marc modernista, Dalmau va ser conscient del que significava crear al marge, i per això va donar la possibilitat, des de les seues galeries, a les vies d'expressió artística més marginals, d'accedir a les esferes de l'exposició, d'introduir-se a la societat tot desmpelegant-se de la distància de la marginalitat. I és en aquesta mateixa època quan Dalmau alterna i combina l'art estranger amb l'art pròpiament català. Una confrontació i una amalgama que deriven possiblement de la intenció internacionalitzadora del marxant, de la voluntat de posar en la primera línia de l'avantguarda els joves catalans. L'"Exposició de modernisme pictòric català" del 1926, o la d'Art Modern Nacional i Estranger del 1929 que alternen amb les mencionades anteriorment, en són dos exemples ben representatius.

Ara bé, la seua intenció d'exportar art més enllà de les fronteres d'una Catalunya perifèrica respecte al centre parisenc es va veure materialitzada amb l'episodi de Joan Miró.

¿Miró o Dalí haurien estat el mateix sense l'empenta inicial de Dalmau? Segurament, no. I és que les Galeries Dalmau s'adreçaven a un públic jove que produïa art d'avantguarda i que es configurava com un fenomen minoritari. En aquest sentit, el marxant no buscava l'interès econòmic, el benefici en una activitat que ben poc podia donar. En un acte gairebé desinteressat, Dalmau ajudava els joves artistes a entrar en el món de les galeries. Així doncs, el 1918, organitza al seu local la primera exposició individual de Miró, en què es presenten els seus treballs realitzats entre 1914 i 1918. La mostra se salda amb el desencant del pintor pel poc èxit que ha tingut.

El 1921, Miró exposa a la Galerie La Li-corne de París. I gràcies al marxant català. Darrere d'aquesta inquietud per exportar

Josep M. Junoy, 1917. Cal·ligrama realitzat per al catàleg de la primera exposició de Joan Miró, realitzada a les galeries Dalmau de Barcelona, el febrer de 1918.

art català més enllà de les fronteres, s'amaga un pacte de Dalmau amb el pintor. El marxant havia de gestionar una exposició a París. I aquest 1921 és tan sols el resultat d'un procés de negociacions i viatges, almenys dos, del galerista a l'epicentre de les avantguardes. Van ser moments de tensió en la relació Miró-Dalmau. Aquest, en eixir a Europa, es va trobar desbordat pel ritme de l'activitat artística, i la manca d'infraestructura va fer que fracassara en l'intent de difondre l'art nacional. De fet, i això n'és una prova irrefutable, Miró va acabar separant-se del marxant, d'aquell que en un primer moment va anomenar "mecenes" o inclús "esperança nostra", per seguir les vies de l'art europeu.

GASCH-MIRÓ: ELS INTERESSOS D'UNA AMISTAT

Diu que es van conèixer, ell i Miró, al Cercle Artístic de Sant Lluc entre el 1919 i el 1920. Sebastià Gasch defensava es regia aferrissadament a través de la idea de modernitat artística que, per les obligacions de la professió, el comprometia des de la seua figura de crític d'art. Va ser audaç i clar. I va alternar, a més, la seua feina amb la participació en tertúlies, manifestacions i publicacions de l'avantguardisme català, integrant-se així en el cercle

de personatges més representatius d'aquest nou corrent. En aquesta època no és estrany trobar-lo al costat de Barradas, Dalí, Sert o de J.V. Foix, per esmentar alguns noms. Com a crític d'art, no tarda a assolir gran prestigi i, ben segur, és l'únic de la seua professió que, pel grau de compromís adquirit, va mantenir relacions, més o menys estretes amb els grans pintors del segle XX que es formaren a Catalunya: Dalí, Miró i Picasso.

Concretament, amb Joan Miró, la relació va tenir un caràcter complex i canviant. Com una arma de doble tall, l'amistat que havia nascut va fer, en un primer moment de manera declarada i posteriorment, en menor grau, el paper d'una relació d'interès mutu. Més que d'amistat, caldria parlar en aquesta primera etapa d'intercanvi. Un intercanvi de notícies, de primícies de ressò públic. Si Gasch, gràcies a aquesta "amistat", aconsegueix informació de primera mà del pintor sobre les seues exposicions a l'estranger, els seus canvis d'estil, etc.; Miró, per contra, utilitza el crític com a difusor de les seues activitats i els seus èxits a l'estranger, que aquest plasmarà, ben cert, en els mitjans de comunicació catalans o en la madrilenya *Gaceta Literaria*. Per tant, Gasch serveix de mediador a Miró a fi de publicar la seua trajectòria artística, com també assegura la presència del pintor en les principals manifestacions artístiques de l'avantguarda. En els seus escrits emfasitza les qualitats de l'art mironià i posa de relleu totes les experiències viscudes i compartides amb el pintor, com ara els passejos per la Barceloneta que tant agraden a Miró i que fa cada vegada que arriba a Barcelona.

Miró, més agosarat, no actua amb intenció paternalista, però aconsella al crític permanentment i l'incita a abandonar la perifèria perquè creu que té un lloc en el nucli de les avantguardes, que és París. Però Gasch, sedentari, no l'obeirà, ja que és conscient del renom que s'ha forjat tant en l'àmbit català com en els cercles intel·lectuals i artístics madrilenys. I sap igualment que, en el seu moment, representa el màxim exponent de la crítica artística dels moviments avantguardistes. Li costarà molt, aleshores, deixar la plaça que ha aconseguit —de fet, no en serà capaç— i preferirà quedar-se a la perifèria, a Barcelona, com també va fer Josep Dalmau, el qual, dins del seu cercle del gale-risme, es va veure desbordat per la dinàmica artística europea. I Miró marxarà, sol, immers en la surrealitat del seu estil, en busca de l'aventura per l'art modern.

Eliseu T. Climent